

RECENZIE

OGILVIE, Sheilagh. *THE EUROPEAN GUILDS: AN ECONOMIC ANALYSIS*.

Princeton: Princeton University Press, 2019, 645 s. ISBN 978-0-691-13754-4.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2022.70.4.7>

Škótsky ekonóm a filozof Adam Smith (1723 – 1790) vo svojom slávnom diele *Bohatstvo národov* vyjadril nasledovné presvedčenie: „*Zrídkakdy se sejdou příslušníci téhož druhu podnikání, i když je to jen k zábavě a k rozptýlení, aby se nakonec jejich rozhovor nestočil na nějaké punktování proti společnosti nebo na vymýšlení nějakého způsobu jak zvýšit ceny.*“¹

Od útlmu klasickej ekonómie bolo toto, proti cechom namierené tvrdenie predmetom rozličnej kritiky. Tak napríklad zo strany mnohých vplyvných ekonómov vychádzajúcich z neoklasickej ekonómie alebo novej inštitucionálnej ekonómie. Na výskum hospodárskej efektivity remeselných cechov však nepostačujú iba ekonomické teórie. Historická analýza totiž vyžaduje prácu s primárnymi prameňmi. Tým hospodárski historici, zameraní často mikrohistoricky, venovali počas posledných desaťročí značnú pozornosť. Napriek tomu sa však k historickému konsenzu o kľúčových otázkach ekonomiky cechov nedopracovali, ba dokonca dosiahnuté závery podnikli nejednu akademickú polemiku.

Príčiny tejto interpretačnej rôznorodosti neraz spočívali v teoretických premisách jednotlivých autorov. Spomedzi nich možno spomenúť napríklad samotnú špecifickosť hospodárskych dejín a s nimi späté aplikovanie ekonomickej teórie pri historickom výskume či tendenciu ekonomických kvantitatívnych analýz k zovšeobecňovaniu.² Všetky tieto a veľa iných aspektov výskumu cechov zohľadnila a preštudovala hospodárska historička Sheilagh Ogilvie – v súčasnosti profesorka Oxfordskej univerzity – autorka obsiahlej monografie *The European Guilds: An Economic Analysis*, ktorá je výsledkom jej dlhoročného skúmania. Súčasne je jej reakciou na tých hospodárskych historikov (hlavne Stephana R. Epsteina a Maartena Praka), ktorí interpretovali cechy ako sily s pozitívnym dopadom na hospodársky a sociálny vývoj stredovekej a ranonovovekej Európy.³ Kniha teda predstavuje pokus o revíziu ich záverov.

---

1 SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2016, s. 116 – 117. ISBN 9788086389608.

2 K dejinám hospodárstva totiž možno pristupovať z perspektívy histórie, ako aj ekonómie. Niektorí teoretici tvrdili, že ekonómia a hospodárske dejiny (ako subdisciplína histórie) majú rovnaký predmet výskumu, len sa odlišujú metodologicky a spôsobom prezentovania získaných poznatkov. MYŠKA, Milan. *Problémy a metody hospodářských dějin. Metodické problémy studia dějin sekundárního sektoru*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010, s. 9 – 13. ISBN 9788073687519.

3 Porovnaj napríklad EPSTEIN, S. R. a Maarten PRAK, eds. *Guilds, Innovation, and the European Economy, 1400–1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 352 s. ISBN 9780511496738; EPSTEIN, S. R. Craft Guilds, Apprenticeship, and Technological Change in Preindustrial Europe. In: *Journal of Economic History*, 1998, roč. 58, č. 3, s. 684 – 713.

Ogilvie pri výskume európskych remeselných⁴ cechov v období cca 1100 až 1862 vychádzala (popri koncepcii *Longue durée*) zo 17 384 pozorovaní súvisiacich s 23 európskymi krajinami, z ktorých 12 051 bolo kvalitatívnej a 5 333 kvantitatívnej povahy. Nosnými a rámcovými otázkami jej výskumu boli tieto otázky: Ako cechy ovplyvnili ekonomiku? Ako cechy, predstavujúce partikularizované inštitúcie, ovplyvnili špecifické záujmy členov cechu a všeobecné záujmy celkového hospodárstva? Čo cechy vypovedajú o inštitúciách, ktoré pozitívne alebo negatívne vplyvajú na ekonomiku? Prečo cechy jestvovali tak dlho a prečo tak neskoro zanikli?

Odpovede na tieto otázky podáva autorka po vyčerpávajúcom štúdiu ôsmich sporných tém, ktoré dlhodobo rozdeľovali historikov. Nimi sú vzťah cechov so štátom (respektíve vrchnosťou), vstupné bariéry, manipulácia trhu, vzťah so ženami, regulácia kvality, investície do ľudského kapitálu, inovácie a hospodársky rast. Stanovené témy zároveň korešpondujú so štruktúrou knihy, ktorá okrem tematicky zameraných kapitol obsahuje úvodnú kapitolu s metodikou a záver zhrňujúci výsledné tézy.

Text monografie je zasadený do pozoruhodného a inšpiratívneho koncepčného rámca. Ku konceptom, s ktorými autorka pracovala, patria napríklad: partikularizovaná inštitúcia (*particularized institution*), zovšeobecnená inštitúcia (*generalized institution*), remeselný cech, obchodnícky cech, zlyhanie trhu, sociálny kapitál, ľudský kapitál, hospodársky rast, informačná asymetria, ekonomická diskriminácia, konšpirácia, sociálna exklúzia, korupcia, monopol, trhová nerovnosť, sociálna nerovnosť, externalita, sociabilita (spoločenskosť), obchodná revolúcia, spotrebiteľská revolúcia či priemyselná revolúcia.

V každej kapitole si Ogilvie okrem toho kladie samostatné výskumné (pod)otázky – smerujúce k uvedeným hlavným otázkam – na ktoré následne ponúka jednoznačné odpovede. Zároveň stručne predstavuje stanoviská iných historikov k ňou položeným otázkam. Vďaka tomu má čitateľ možnosť spoznať aj historiografický kontext.

Tak napríklad v prípade vzťahu vrchnosti a cechov si autorka položila tri otázky: Boli cechy súkromnými inštitúciami? Čo nám dejiny cechov vravia o vzťahoch medzi horizontálnymi sieťami a vertikálnymi hierarchiami? Prečo existovali tak dlho, ak boli v podstate v rozpore s vládami? Po výskume týchto otázok Ogilvie tvrdí, že cechy neboli ani súkromnými (*private-order institution*), ani verejnými inštitúciami (*public-order institution*), ale korporátne skupiny úzko prepojené s viacerými zovšeobecnenými inštitúciami. Vzťah vlád, respektíve štátov a cechov definuje ako konkurenčný, ale najmä kolaboratívny. Prebiehal medzi nimi „*obojsmerný tok výhod, ktoré by žiadna zo strán nemohla získať z predmodernej ekonomiky bez spolupráce s druhou stranou*“ (s. 80). Za nevyhnutné verejné uznanie a legitimitu cechy ochotne ponúkali politickým autoritám

---

ISSN 0022-0507; EPSTEIN, S. R. Craft guilds in the pre-modern economy: a discussion. In: *The Economic History Review*, 2008, roč. 61, č. 1, s. 155 – 174. ISSN 0013-0117; PRAK, Maarten. Guilds and the Development of the Art Market during the Dutch Golden Age. In: *Simiolus: Netherlands Quarterly for the History of Art*, 2003, roč. 30, č. 3/4, s. 236 – 251. ISSN 0037-5411.

4 Pod pojmom remeselné cechy rozumie autorka všetky cechy okrem obchodníckych (s. 9 – 11).

peniaze, dary, pôžičky či prejavovali politickú podporu. Boli to teda „*právne a politicky konštituované subjekty, ktoré vynakladali značné prostriedky na získanie privilégií od verejnej moci*“ (s. 78).

Ešte polemickejšia je kapitola o podmienkach vstupu do cechov, ktorých dopad na ekonomiku autorka, na rozdiel od S. R. Epsteina, hodnotí vyslovene negatívne. Podľa nej cechoví členovia („*relatívne dobre situovaní muži strednej triedy*“ s. 14) si boli dobre vedomí ekonomických efektov vstupných bariér, a preto ochotne platili vrchnosti, aby si ich udržiavali, a tým zvyhodňovali svojich členov. Na druhej strane tým mali súčasne spôsobovať škody v sociálnej sfére.

Nemenej vyhranené stanovisko zastala autorka v otázke manipulácie trhu cechmi. Tie podľa nej vždy chceli formovať trhy, na ktorých pôsobili. Pretože „*cechy v celej Európe hľadali a získavali právo určovať ceny, obmedzovať produkciu a obmedzovať hospodársku súťaž na trhoch s tovarmi a službami, ktoré ich členovia vyrábali*“ (s. 228).

Problematika vzťahu cechov a žien je v autorkinej optike najmä históriou diskriminácie žien cechmi (aj keď, ako uvádza, existovalo i niekoľko čisto ženských alebo zmiešaných cechov). Ogilvie argumentuje, že diskriminačná politika cechov voči ženám mala negatívny dopad na celkový hospodársky vývoj, pričom tvrdenie, že ich cechy odmietali kvôli menším fyzickým predpokladom podľa nej neobstojí.

Bez kritického zhodnotenia neobišla taktiež ani úlohu cechov regulovať kvalitu produktov. Autorka sumarizuje, že cechy nepomáhali riešeniu problémov spätých s informačnou asymetriou, zatiaľ čo ich certifikačný systém bol neraz prerastený korupčnými praktikami. Certifikácia kvality podľa nej neexistovala za účelom zaručovania kvality produktov, pretože „*dôkazy naznačujú, že hlavnou úlohou cechovej certifikácie kvality bolo pomôcť cechom obmedziť vstup a manipulovať trhy vylúčením výrobcov aj produktov, ktoré ohrozovali zisky členov cechu*“ (s. 353).

V rozsiahlej, vyše 80-stranovej kapitole zaoberajúcej sa investíciami do ľudského kapitálu následne (v kontraste výsledkov množstva odbornej literatúry) dochádza k záveru, že „*cechové aktivity v oblasti ľudského kapitálu nevykazujú žiadny pozitívny vzťah k ekonomickým výsledkom*“ (s. 437). Dôkazom o tom pre autorku je napríklad vysoká miera neukončených učňovských školení cechovými majstrami.

V súvislosti s témou cechov a inovácií reaguje Ogilvie na vyjadrenia historikov vyzdvihujúcich miesto cechov v procesoch transferu inovácií tiež rázne a priamočiaro. Na základe svojho výskumu je presvedčená, že cechy prijímali len inovácie, z ktorých mohli profitovať, zatiaľ čo brojili proti tým, ktoré by ich mohli poškodiť. Vo všeobecnosti im však najčastejšie odporovali.

Napokon sa autorka venovala vzťahu cechov k hospodárskemu rastu. Túto tému považuje za podstatnú, pretože práve v Európe, kde boli cechy dôležitými inštitúciami, nastal vôbec prvý prechod k trvalému hospodárskemu rastu. Za dobrým alebo stagnujúcim hospodárskym vývojom krajín vidí práve pozície cechov. Napríklad skutočnosť, že v Anglicku a Nizozemsku približne od 16. storočia nemali cechy až taký ekonomický vplyv, sa mala odraziť na dobrom hospodárskom vývoji daných krajín. Na druhej strane vyjadruje istotu, že jej zistenia „*jasne ukazujú, že tam, kde boli cechy silnejšie, celková ekonomická výkonnosť bola horšia a ekonomický rast pomalší*“ (s. 576).

Aké sú však autorkine odpovede na otázky položené v úvode? Jej kľúčové závery a postoje by bolo možné zhrnúť do troch bodov. Po prvé, tvrdí, že pri teoretickom pohľade sa cechy oprávnené môžu javiť ako prospešné inštitúcie, schopné riešiť zlyhania trhu. Informácie obsiahnuté v primárnych prameňoch podľa nej však tento pohľad vonkoncom nepodporujú. Preto si myslí, že neobstojí dedukcia viacerých autorov, nazdávajúcich sa, že ak cechy jestvovali storočia v mnohých hospodárstvach, museli byť (aj) efektívne pri riešení ekonomicko-sociálnych ťažkostí. Rovnako nesúhlasí s interpretáciou, podľa ktorej cechy predchádzali trhovým zlyhaniám prostredníctvom regulácie kvality, zaúčaním remesiel a transferom technických inovácií.

Po druhé, dejiny cechov nás učia porozumieť vplyvu inštitúcií na hospodárstvo a príčinám existencie inštitúcií. K štúdiu cechov autorka zvolila tzv. distribučný prístup výskumu inštitúcií, ktorý, ako uvádza, vysvetľuje, prečo európske cechy tak dlho existovali a boli tak rozšírené, zatiaľ čo fungovali ako kartely výrobcov. Uvádza: „*Cechy poskytujú silnú podporu názoru, že inštitúcie nevznikajú a neprežívajú storočia preto, že sú efektívne, ale preto, že slúžia distribučným záujmom mocných skupín*“ (s. 584).

Po tretie, autorka tvrdí, že zovšeobecnené inštitúcie sú ekonomicky prínosnejšie než partikularizované inštitúcie. Cechy ako ukážkové partikularizované inštitúcie podľa jej názoru „*perozdelovali zdroje svojim členom na úkor všetkých ostatných [...] a spôsobili neúmymelnú škodu širšej ekonomike*“ (s. 574). Dôvod má byť jednoduchý, „*cechy mali tendenciu robiť to, čo bolo najlepšie pre členov cechov*“ (s. 17). Práve toto je vlastne nosná téza celej recenzovanej knihy. Inými slovami, Adam Smith mal pravdu.

Monografia obsahuje aj niekoľko menších faktografických chýb. Autorka napríklad dvakrát spomína Rakúsko-Uhorsko v období pred rokom 1867 (s. 57, s. 555), zánik Svätej ríše rímskej v roku 1805 (s. 28) či „turecké vojny“ v Uhorsku v 13. storočí (s. 65). Väčšiu pozornosť si však žiada metodika práce a prístup autorky k niekoľkým kontroverzným témam.

V prvom rade je to polemický rozmer knihy, ktorým je celá „presiaknutá“. Na jednej strane môže zvyšovať atraktivnosť diela, avšak časté opakovanie rovnakej kritiky a opakovanie výsledných autorkiných tvrdení môžu pôsobiť aj rozvlácnym dojmom. Základná schéma každej kapitoly totiž stojí na predstavení názorov v prospech cechov, na ich oponovaní autorkinými (hospodársko-historickými) argumentmi, na podpore týchto argumentov príkladmi z primárnych prameňov a záverečnom zhrnutí svedčiacom o správnosti jej argumentov. Monografia je preto (z tohto uhla pohľadu) cca 550-stranovým nepretržitým dokazovaním ekonomickej neefektívnosti remeselných cechov.

Otáznou sa môže zdať aj reprezentatívnosť dvoch vyše osem storočí pokrývajúcich databáz pozorovaní, v ktorých sú remeselné (t. j. všetky neobchodnicke) cechy uchopené ako jeden celok bez ohľadu na ich individuálne špecializácie a hlbšiu špecifikáciu regionálnych ekonomík. Podľa britského urbánneho a kultúrneho historika Jonathana Barryho (kritizujúceho autorkin výber dokumentov k mestu Bristol a prácu s nimi⁵) skutočnosť, že historik nájde určitý počet príkladov poukazujúcich na akési správanie cechov, ešte nezaručuje, že spoznal ich všeobecné typické prejavy. „*Schopnosť nájsť možno sto (a čas-*

5 Barryho detailný pohľad príznačný pre mikrohistóriu tu vystupuje v kontraste široko zamera-
ného ekonomickeho výskumu.

to menej) príkladov praxe v tisíckach cechov počas stoviek rokov nepreukazuje, že to bolo typické, s výnimkou toho, že by každý z jej zdrojov uvádzal, čo bolo reprezentatívne, nie výnimočné...“⁶ Pre dokreslenie možno spomenúť, že spomedzi celkových 17 384 pozorovaní bolo 57 z územia Uhorska, 254 z Poľska či 2 866 z Francúzska.

Dánsky historik Aske Laursen Brock, vnímajúci v recenzovanej práci homogenizáciu praktík cechov, zas konštatoval nemožnosť čitateľa miestami zistiť, či tie-ktoré zmieňované prípady predstavujú reprezentatívne prípady alebo skôr anomálie.⁷ Súčasne vyjadril pochybnosť o relevantnosti častí databáz, postavených najmä na sekundárnej literatúre, pretože, ako uvádza, asi 20 % publikácií v nej je vyše sto rokov starých.

Jednou zo sporných tém skúmaných v práci je vzťah cechov k židom a ženám. Zatiaľ čo viacerí autori tvrdili, že postojе cechov voči židom a ženám odrážali všeobecné dobové spoločensko-kultúrne preferencie, stereotypy a hodnoty, Ogilvie tvrdí, že cechy vedome konali nad rámec týchto dobových noriem, a preto bolo ich správanie často antisemitské a mizogýnnе (s. 566).⁸ S názorom Epsteina a Praka, podľa ktorých za správaním cechov stálo ich zohľadňovanie biologických predispozícií a menšej fyzickej výkonnosti žien nesúhlasí. Takýto predpoklad podľa nej neospravedlňuje cechovú exklúziu žien, pretože našla 357 prípadov ťažkej, štandardne mužskej práce vykonávanej ženami v 12. až 19. storočí (s. 296), a pretože obyčajní ľudia bežne obchodovali a spolupracovali so ženami (ako aj so židmi). Ogilvie okrem toho predpokladá, že cechoví majstri vnímali ženy neraz ako konkurenčnú hrozbu (s. 436). „Vylúčenie žien remeselnými cechmi teda možno vôbec nebolo prejavom kultúrnych postojov“ (s. 304).

Odborná polemika o vzťahu cechov a žien nepriamo poukazuje na základný princíp recenzovanej knihy, ktorý je vyjadrený v jej názve. Autorke totiž nešlo o historickú, ale o ekonomickú analýzu. Treba poznamenať, že práve kompatibilita „veľkých“ ekonomických analýz alebo ekonomických hypotéz pokúšajúcich sa o univerzálne závery a mikrohistórie bola mnohokrát problémom hospodárskych historikov.⁹

6 BARRY, Jonathan. Sheila Ogilvie, *The European Guilds: An Economic Analysis*. Princeton: Princeton University Press. 2019. xviii + 645pp. £30 hbk. In: *Urban History*, 2019, roč. 46, č. 4, s. 772. ISSN 0963-9268.

7 Vysvetľuje to na príklade: „Například v tabulke 5.11 (256) Ogilvie skúma limity cechov kladené na to, čo môžu robiť vdovy. Súbor údajov obsahuje 262 výskytov cechov obmedzujúcich praktiky vdov v období 1268 – 1829. Pokiaľ ide o veľkosť dielni pre vdovy, súbor údajov obsahuje iba dva príklady (0,8 percenta všetkých výskytov uvedených v tabulke), ktoré boli obidva nájdené vo Francúzsku. Čo sa dá z toho odvodiť? Je spravodlivé tvrdiť, že cechy rozhodovali o veľkosti dielni pre vdovy v Európe 600 rokov na základe dvoch prípadov vo Francúzsku? Odpoveď môže byť áno, ale vyžaduje si to podrobnejšie plošné štúdie, aby sme si boli istí: syntetizácia údajov neposkytne informácie.“ BROCK, Aske Laursen. Sheilagh Ogilvie, *The European Guilds: An Economic Analysis*, Princeton University Press: Princeton, NJ, 2019; 672 pp., 10 b/w illus. In: *European History Quarterly*, 2020, roč. 50, č. 3, s. 572. ISSN 0265-6914.

8 Podľa Barryho postojе cechov voči židom reflektovali všeobecné nariadenia jednotlivých štátov alebo miest týkajúce sa židovského obyvateľstva.

9 Nedávno o rozpore medzi určitými deduktívnymi koncepciami a mikrohistorickou analýzou písal zhodou okolností práve v súvislosti so Sheilagh Ogilvie Jaroslav Čechura. ČECHURA,

Záverom však možno konštatovať, že monografia S. Ogilvie predstavuje mimoriadne cenný príspevok do diskusie o ekonomickej efektívnosti cechov, ktorý vystupuje ako protipól voči názorom historikov zdôrazňujúcich hospodársky význam a prínos cechov. Kniha dnes jednoznačne patrí ku kľúčovej východiskovej literatúre k štúdiu dejín cechov a prináša množstvo obohacujúcich poznatkov o neskorostredovekých a ranonovovekých hospodárskych dejinách, ako aj o inštitucionálnej ekonómii.

Mgr. Ondrej Šály
(*Historický ústav SAV, v. v. i.*)

Jaroslav. *Krizový management barokní ekonomiky? Panství Třeboň a Hluboká nad Vltavou za prvních Schwarzenberků (1660–1720)*. Praha: Karolinum, 2019, s. 282 – 284. ISBN 978-80-246-4503-2.